I. NEOLITO GYVENVIETĖS IR KAPAI

Adomas Butrimas

DAKTARIŠKĖS I GYVENVIETĖ

Telšių raj., Janapolės apyl., Daktariškės kaime, to paties pavadinimo kalvos R dalyje, prie buvusio Biržulio ežero ŠV kranto yra akmens amžiaus gyvenvietė. IEM žvalgomuosius tyrinėjimus atliko 1979 m., pagrindiniai gyvenvietės kasinėjimai vyko 1980 m. Iš viso ištirta 524 m^2.

Kultūrinis sluoksnis slūgsojo po 25-30 cm ariamos žemės sluoksniu. Jis buvo tamsiai pilkos, beveik juodos spalvos, 20-40 cm storio. Radiniai - keramika ir titnago dirbiniai - daugiausia rasti kultūriniame sluoksnyje, nors yra jų ir ariamame sluoksnyje. Tyrinėtame plote rasti 6 židiniai, o nuėmus kultūrinį sluoksnį, šviesaus įvairiagrūdžio smėlio sluoksnyje gyvenvietės PV dalyje aptikti keturkampio stulpinės konstrukcijos pastato pėdsakai. Narvos tipo keramikos su augalinėmis priemaišomis molio masėje bei virvelinės keramikos su grūsto granito ir smėlio priemaišomis rasta daugiausia aplink židinius ir juose.

Titnago dirbinių rasta daugiau kaip 300. Titnaginiai antgaliai bei ietigaliai rasti 5 tipų: trikampiai, lancetiniai, trapeciniai, lapo formos ir vienas rombinis - iš viso 41. Gremžtukų ir grandukų rasta beveik po 100. Kiti dirbinėliai - rėžtukai, grąžteliai, žeberklo ašmenėliai, peiliai - retesni. Gausu titnago žaliavos ir gamybos atliekų: 55 skaldytiniai, 415 skelčių ir 945 nuoskalos be retušo, 90 retušuotų skelčių ir 120 retušuotų nuoskalų. Išsiskiria dirbiniai, kurie aptinkami vėlyvuosiuose Narvos kultūros paminkluose, ir kiti, kurie galėjo atsirasti tik čia plintant Pamarių kultūrai.

Narvos tipo keramika sudaro 55 % visų gyvenvietėje rastų

puodų, ji pasiskirsčiusi visame tyrinėtame plote. Pagal puodų kaklelių formas ją galima suskirstyti į 3 pagrindines grupes, kurios savo profiliu primena raides C, S ir pereinamąją CS. Iš likusių dugnelių fragmentų matyti, kad puodai buvo plokščiadugniai, jų sienelės plonos - nuo 0,4 iki 0,9 cm (priklausomai nuo puodo dydžio). Daugumos puodų anga buvo apie 20 cm skersmens, bet rasta ir didesnių - 29-33 cm ar mažesnių - 9-12 cm skersmens puodų. Puodų kakleliai išorinėje ir vidinėje pusėje bei briaunos puošti apvijiniais, įraižų, pleištukų, duobučių, dantukų motyvais.

Virvelinės keramikos taip pat rasta visame tyrinėtame plote. Jai priklauso apie 30 % visų rastųjų puodų. Išskiriamos 4 pagrindinės puodų formos: taurės, S profilio puodynės, puodai, puošti rumbais, dubenėliai ir maži puodeliai. Puodai puošti horizontalių virvelių motyvais, virvelių kompozicijomis su įvairių formų įspaudėliais, duobutėmis bei įraižomis.

Atskirą grupę, apie 15 % visų rastų puodų, sudaro mišraus tipo keramika, kuriai būdingi ir vienos, ir kitos kultūros bruožai. Puodų forma ir ornamentikos motyvai artimi virvelinei keramikai, o molio masėje sutinkamos tik augalinės priemaišos, būdingos Narvos tipo keramikai.

Rasti keli gintaro žaliavos gabaliukai ir dirbinėliai: V formos grėžimo sagutė, vamzdinis karoliukas, kabučių fragmentai ir ruošiniai. Rasti du akmeniniai kirviai, akmeniniai tinklų pasvarai, gludinimo akmenys, grūdų trintuvai, apskaldyti nedailaus darbo kapliai.

Paminklas ypač įdomus tuo, kad jo inventoriuje pasekama vėlyvosios Narvos ir Pamarių kultūros sąveika.